ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Національного університету
«Одеська юридична академія»,

Олег ГОДОВАНЮК

«24» травня 2024 р.

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Слюсаренко Катерини Русланівни на тему «Становлення нових направлень української юриспруденції», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 02 грудня 2020 р., протокол № 3

Витяг

з протоколу засідання фахового семінару кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» № 14 від 22 травня 2024 року

Присутні:

в.о. завідувача кафедри загальної теорії права та держави, д.ю.н., професор Завальнюк В. В. – ***науковий керівник***;
професор кафедри загальної теорії права та держави, д.ю.н., професор Мельничук О. С.;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к. і. н., доцент Кормич А. І.;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., доцент Чувакова Г. М.;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., доцент Кравченко С. П.;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., доцент Рязанов М. Ю.;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., доцент Антошина І. В.;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., доцент Тіщенко Ю.В.;

доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., доцент Личко В.С.;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н. Ковбасюк С. В;
доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н. Кобко-Одарій В. С.;
асистент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н. Дудник Р. М.;
асистент кафедри загальної теорії права та держави, PhD Іванчук В. Є.;
асистент кафедри загальної теорії права та держави Сівак В.М.

старший лаборант кафедри загальної теорії права та держави Іванчук В. Є.;
лаборант кафедри загальної теорії права та держави Оношко А.

З присутніх 2 доктори юридичних наук, 10 кандидатів юридичних наук, 1 кандидат історичних наук та 1 асистента кафедри – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Слюсаренко К.Р. на тему «Становлення нових направлень української юриспруденції», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувачки ступеня вищої освіти доктора філософії Слюсаренко К.Р. на тему «Становлення нових направлень української юриспруденції», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідачка обґрунтувала актуальність обраної теми, визначила мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризувала його об'єкт та предмет, виклала науково-практичну значимість роботи, надала відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувачка зазначає, що механізми для вдосконалення юридичної науки напряму залежать від процесів, що відбуваються у нашій державі. Варто наголосити, що перелік функцій та завдань юриспруденції з часом тільки зростає. Особливо добре це можна спостерігати під час застосування правових норм з метою розв'язання конфліктних ситуацій між членами суспільства. Змістовна правотворчість, розробка необхідних для формування юридичної науки визначень, систематизація правових матеріалів будуть марними, якщо оминати дослідження історичних аспектів, не брати до уваги соціальні, економічні та політичні події. Безперечно, будь-яке наукове пізнання можна визначити як завершену дію, проте варто пам'ятати, що теорія є цілісною лише тоді, коли вона використовується для вирішення актуальних питань практичного життя.

Беручи до уваги динамічний розвиток сучасного суспільства, дослідження теоретико-методологічних основ юриспруденції виходить за рамки звичного аналізу законів і правових норм. Українська юриспруденція, як і будь-яка інша, не може існувати в ізоляції від світових тенденцій та методологічних досягнень. Сучасна юриспруденція потребує глибокого та всебічного розуміння принципів існування та функціонування правової системи в умовах складних викликів та трансформацій. Розглядаючи юриспруденцію як науку, що розвивається з урахуванням сучасних теорій психології, соціології, політології та інших галузей знань, можна прослідкувати за впливом на розвиток правової системи таких процесів як суспільні, економічні та політичні процеси.

Один із процесів, що заполонив майже всі сфери життєдіяльності суспільства є процес глобалізації. Як досить обширне поняття, воно ввібрало в себе всі можливі характеристики сучасних економічних, політичних, торгівельних, фінансових, міграційних, комунікаційних, соціальних, транспортних, трудових та інших процесів. До того ж це процес, який проявляється у всіх сферах цивілізації, зокрема в матеріальній, організаційній та гуманітарній сферах, тому що життя і розвиток одних складових частин світу буде неможливим без інших. Сьогодні глобалізація стала об'єктом дослідження у юридичній науці через безспірний вплив на правові системи держав. Даний вплив спостерігається під час адаптації національного законодавства до міжнародного, уніфікації чинного національного законодавства, а також під час надання пріоритетності міжнародного законодавства над національним.

Шляхи для розвитку актуальних напрямків української юриспруденції варто розглядати як напрямки або ж області, в яких можливе подальше удосконалення правової науки в нашій державі. Ці перспективи неодмінно повинні відповідати суспільним потребам, та бути пов'язаними з технологічними змінами, глобальними тенденціями та іншими факторами, що впливають на правову систему країни. Цифровізація і кібербезпека, екологічне та космічне право, адвокатологія, інноваційність в альтернативних методах врегулювання спорів, медичне право, а також розвиток ювенального права – це ключові аспекти, що вимагають прискіпливої уваги та дослідження в теперішніх умовах існування людства.

Швидкий розвиток і поширення цифрових технологій, таких як штучний Інтелект, блокчейн, та інші, трансформують сфери життя і поширюють нові правові виклики, які потребують вирішення. Мережа Інтернет, надаючи безліч можливостей для збирання та обробки персональних даних, в той же час породжує проблеми із збереженням приватності користувачів. З кожним роком збільшується кількість кібератак, разом з тим кіберзлочинці стають більш винахідливими, що створює необхідність у зміцненні захисту інформації та даних за допомогою певних правових механізмів. Цифрові технології не мають

кордонів, у зв'язку з цим проблемні аспекти, що виникають у даній сфері потребують співробітництва на міжнародному рівні та погодження правових норм між країнами у світі.

Екологічне право є важливою галуззю права, яка стає все більш актуальною в умовах зростання екологічних викликів та потреб у сталому розвитку суспільства. Значна кількість екологічних проблем мають глобальний характер і вимагають спільних зусиль всіх країн для їх вирішення. Дослідження цієї теми допоможе розробити дієві правові механізми для збереження довкілля та сприятиме збалансованому використанню природних ресурсів з метою захисту навколишнього середовища. Поряд з тим метою реалізації на практиці науково-технічного та виробничого потенціалу космічної галузі є забезпечення соціальних, економічних, культурних потреб суспільства на належному рівні. На разі можна говорити про певну невідповідність між ситуацією, яка виникає під час здійснення практичної космічної діяльності та її нормативно-правовим забезпеченням, що вказує на важливість вдосконалення системи державного регулювання діяльності у сфері дослідження космічного простору.

В Україні відбувається постійний розвиток правової системи, саме тому впровадження сучасних технологій та інновацій у правову практику потребує наявності адвокатів, які володіють відповідними знаннями та навичками. Адвокатологія, в свою чергу, сприяє забезпеченню доступу до правосуддя та зміцненню правової культури в суспільстві. Разом з цим, сучасна система правосуддя, в певній мірі характеризується тим, що не в змозі тривалий час вирішити спір, і як наслідок формує загальний стан конфліктності. В цьому контексті використання альтернативних методів вирішення спорів буде значною мірою результативнішим і вигіднішим для сторін спору та створить реальні можливості для подальшої конструктивної співпраці між сторонами на основі порозуміння.

Наразі до пріоритетних напрямів провадження державної політики також відносять проведення фундаментальних медичних досліджень та запровадження новітніх біотехнологій. Біоправо, включаючи сукупність норм, що відповідають за регулювання відносини у сфері досліджень біоетики, торкається деяких складних і делікатних питань, таких як: евтаназія, аборт, застосування допоміжних репродуктивних технологій, генетична інженерія, трансплантація. З огляду на те, що неможливо розглядати всі вище зазначені питання тільки на підставі юридичних нормативних актів, то на сьогоднішній день постає необхідність формування біоюридичної складової біоетики. З виробленням такої позицій варто чітко окреслити роль людини у суспільстві та переосмислити саме поняття життя та його абсолютної цінності.

В сучасному світі значна увага приділяється правовому захисту прав та інтересів дітей і підлітків. Розвиток ефективної системи ювенального права сприятиме зменшенню ризику викривлення правопорушень серед

молоді, тобто дасть можливість не лише застосовувати покарання як такі, а спрямовуватиме вектор уваги на соціальну реабілітацію неповнолітніх, сприяючи їхньому поверненню до суспільства як повноцінних громадян. Створення ефективної та доступної системи неодмінно враховує особливості розвитку дітей та підлітків, їхні потреби та індивідуальні характеристики.

Актуальність теми дослідження підвищується також з огляду на те, що протягом останніх років в Україні почали відбуватися значні трансформаційні процеси, активізація яких тільки посилилася з початком повномасштабного вторгнення. Забезпечення захисту прав людини під час воєнних конфліктів становить складну проблему, що вимагає високого рівня уваги та розробки спеціалізованих заходів. Деякі з них вже реалізовані, проте решту слід впроваджувати відповідно до чинного законодавства.

Виникнення таких технологій, як штучний інтелект, біг-дата, кібербезпека та інші, вимагає розробки та впровадження відповідного правового регулювання для захисту приватності, безпеки та свободи особи в цифровому просторі. Натомість, зміни в соціальних структурах, такі як демографічні та економічні зрушення, міграційні процеси, зміни у структурі сім'ї та інші, впливають на потреби суспільства у захисті прав та створенні нових форм правового регулювання, які враховували б ці зміни та забезпечували соціальну справедливість та рівноправ'я.

До того ж для успішної інтеграції та виконання міжнародних зобов'язань необхідно розробляти та впроваджувати механізми гармонізації законодавства, підвищувати кваліфікацію працівників правової галузі та зміцнювати інституційні механізми контролю за дотриманням міжнародних стандартів. Дотримання глобальних правових стандартів є ключовим фактором для забезпечення справедливості, законності та дотримання прав людини на всіх рівнях.

На основі цього, змістовне дослідження і виявлення напрямків розвитку сучасної української юриспруденції, розроблення на цій основі пропозицій щодо можливості її удосконалення в теоретичному та практичному аспекті окреслюють наукову важливість і необхідність проведення подальших розробок цього питання.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали наукові розробки таких українських і зарубіжних авторів, як: Андрейцев В.І., Бабкін В.Д., Бабкін В.Д., Бакаянова Н.М., Балинська О.М., Бентовска М., Бласцзак Л., Вартяк Л., Вернадський В.І., Вишневський О.С., Войтович Л.В., Гмурзунска Є., Гончаренка В.Д., Горобець К.В., Городовенко В.В., Грушевський М., Давидченко Т., Данильян О.Г., Дєгтяр О.А., Дзьобань О.П., Долинська М.С., Дорошенко Д., Івор Норман Річард Давіес, Йасескова Г., Кєдрова Н. А., Конвіт М., Корчевська А.Р., Костицький В.В., Крапивін Є., Кремень В.Г., Крестовська Н.М., Крижевський А.В., Лавровська І., Леву Е., Ляшенко В.І., Малишева Н.Р., Мачужак Я., Морек

Р., Негропонте Н., Оборотов Ю. М., Окладна М.Г., Пархоменко Н.М., Паул Карл Феєрабенд, Пашком В.М, Подковенко Т., Порат М., Пустовіт С.В., Рене Д., Сацький П.В., Ситько О.М., Скакун О. Ф., Сорочан С.Б., Токарчик Р. А., Удовяка Л.Г., Франк С.А., Франсцелла Й., Фурса С.Я., Харитонов Є.О., Харчук В., Хвесик М.А., Шемшученко Ю.С., Шинкарук В.І., Шишко В.В., Яновська О.Г.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми: «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 р.р. (державний реєстраційний номер 0122U000266), а також в рамках плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» – «Право і держава XXI століття: генезис, сучасність, перспективи» на 2021-2025 р.р.

Мета і завдання дослідження полягає у комплексному дослідженні сучасного стану та перспектив розвитку української юриспруденції, зокрема аналізі теоретико-методологічних основ юриспруденції з урахуванням впливу глобальних тенденцій, вивченні нових напрямків вдосконалення правової науки в Україні, а також формуванні рекомендацій щодо адаптації правової системи до нових соціальних та технологічних умов.

Для досягнення зазначеної мети вирішувалися такі завдання:

- провести аналіз становлення української юриспруденції та її еволюції;
- розглянути теоретичні основи та методологічні підходи, що використовуються у контексті сучасних викликів юридичної науки;
- дослідити вплив процесів глобалізації на юридичну науку та їхнє значення для правової системи;
- визначити основні проблемні аспекти, пов'язані із захистом прав громадян у цифровому середовищі, а також з питаннями кібербезпеки та протидії кіберзлочинності;
- виявити стан міжнародного та національного законодавства з питань охорони навколишнього середовища та регулювання екологічних процесів;
- окреслити ключові напрями розвитку національного космічного права, враховуючи технологічний прогрес та зміни в міжнародному середовищі;
- розкрити особливості розвитку адвокатології як нового напрямку в українській юриспруденції та відобразити роль адвокатів у правовій системі й їх впливу на забезпечення прав і свобод громадян;
- охарактеризувати можливості застосування альтернативних методів під час врегулювання спорів та конфліктних ситуацій;
- проаналізувати формування правового регулювання у сфері біоетики, як на міжнародному рівні, так і на національному;
- виокремити можливості покращення системи ювенального права з метою забезпечення ефективного захисту прав неповнолітніх;

- визначити основні проблеми та виклики, які стоять перед правовою системою України у контексті сучасних соціальних та технологічних трансформацій; АБО розробити стратегії та концепції адаптації української правової системи до нових соціальних та технологічних умов;

- сформувати рекомендації щодо стратегічних кроків та заходів, необхідних для забезпечення розвитку юриспруденції в Україні.

Методи дослідження. Методологічна основа дисертаційної роботи визначена її метою, завданнями, об'єктом та предметом. У дисертаційному дослідженні застосовується різноманітні загальнотеоретичні і спеціально-наукові методи пізнання.

Зокрема, використовувалися такі методи пізнання: метод абстрагування - для відокремлення основних ідей, концепцій та принципів, які лежать в основі нових напрямків української юриспруденції (розділ 2); для формування загальних висновків щодо розвитку нових напрямків української юриспруденції на основі аналізу конкретних даних та досліджень (розділ 2); метод аналізу - для дослідження сучасного стану української юриспруденції, ідентифікації наявних проблем та тенденції розвитку (розділ 1, 2, 3); для виявлення недоліків та прогалин у наявних дослідженнях та законодавстві, що може визначити напрямки подальших досліджень (розділ 1, 2, 3); метод дедукції та індукції - для формулювання та перевірки теорій щодо становлення нових направлень української юриспруденції, а також для аналізу конкретних фактів та випадків з метою узагальнення загальних висновків (розділ 2); історико-правовий метод - для виявлення ключових етапів та переломних моментів в історії правової системи України, а також з'ясування чинників, що впливали на її розвиток (підрозділ 1.1, розділ 1); для відображення етапів розвитку цифрових технологій в Україні (підрозділ 2.1, розділ 2); метод моделювання - для опису потенційних шляхів розвитку української юриспруденції, враховуючи соціальні, економічні, політичні та технологічні тенденції (розділ 2, 3); для визначення пріоритетів та прогнозувань пов'язаних з подальшим розвитком української юриспруденції та розробки відповідних політичних і правових заходів (розділ 3); метод синтезу - для з'ясування сформульованого в дисертаційному дослідженні наукового завдання в цілому (розділи 1, 2, 3); формально-логічний метод - для окреслення ключових понять юридичних конструкцій та для загального розуміння понятійних категорій (розділи 1, 2); системно-функціональний - для наголошення на необхідності подальшого вдосконалення чинного законодавства України щодо актуальних напрямків розвиту юриспруденції (розділ 2, 3); порівняльний метод - для зіставлення міжнародного-правового регулювання питань, пов'язаних з розвитком юриспруденції, з чинним національним законодавством (розділ 2); інноваційний – для опису штучного інтелекту з позиції взаємодії як з самостійним суб'єктом (підрозділ 2.1), міждисциплінарний – для опису зв'язку юриспруденції з не юридичними науками (підрозділи 2.2., 2.3, 2.6), компаративістський – для порівняння національного та міжнародного законодавства (розділ 2), цивілізаційний – для дослідження впливу радянської

правової системи на сучасну українську (розділи 1, 2), герменевтичний – для формування науково обґрунтованих висновків та рекомендацій для подальшого розвитку правової доктрини у відповідних сферах (розділи 2, 3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дане дослідження є першою науковою працею, в якій сформульовано комплексний та систематизований погляд на сучасні та перспективні напрямки розвитку та вдосконалення української юриспруденції. Беручи до уваги розв'язання зазначеного наукового завдання, слід запропонувати наступні висновки і пропозиції:

уперше:

доведено, що екологічна безпека як напрям є не тільки складовою екологічної політики, але й ключовою складовою системи національної безпеки, що потребує ретельної правової бази;

зазначено, що процес приватизації космічної діяльності потребує від сучасної юриспруденції розробки та впровадження ефективних механізмів регулювання діяльності приватних компаній у космосі з метою забезпечення безпеки, відповідності міжнародним нормам та принципам космічного права, а також збереження космічного середовища;

зазначено що в сфері біоюриспруденції формуються самостійні напрями розвитку біоправа, а саме: саматологія, танатологія, перинатологія.

запропоновано ідею створення ювенальних судів, де неповнолітній розглядається як суб'єкт реабілітації, спрямованої на запобігання повторним порушенням закону;

обґрунтовується необхідність використання електронних засобів комунікації та штучного інтелекту адвокатами з метою покращення взаємодії з клієнтами, а також для прогнозування результатів розгляду справи задля вироблення найкращої стратегії захисту прав індивідів.

удосконалено:

розуміння, що методологія пізнання в галузі юриспруденції включає в себе систематизовану колекцію філософських і наукових теорій, концепційних моделей, методологічних принципів, парадигм і методів, а дослідники та практикуючі юристи можуть обирати між наявними доктринами та теоріями, вибирати принципи та методи пізнання, розроблені на їх основі, і застосовувати їх у своїй діяльності;

на підставі аналізу реалій сьогодення розуміння впливу інновацій на усю сферу права, що утворюють нові можливості та виклики, які потребують уважного аналізу та адаптації законодавства до швидкоплинних умов;

розуміння перспектив для подальшого розвитку альтернативних методів врегулювання спорів, що базуються на інноваційних практиках. Наприклад, застосування алгоритмів машинного навчання може сприяти автоматизації процесів вирішення конфліктів, а використання блокчейн-

технологій може забезпечити безпеку та недоторканість електронних доказів;

рекомендаційні положення пов'язані з підвищенням ефективності правової освіти та правової грамотності населення, потреба в яких виникає у зв'язку з низьким рівнем освіченості української молоді в правовому середовищі;

заходи, які необхідно здійснити задля зміцнення міжнародного співробітництва у сфері адаптації до глобальних правових стандартів;

дістали подальшого розвитку:

твердження, що вітчизняна юриспруденція, як у теоретичному, так і у нормативному вираженні, а також у практичному застосуванні права та законодавства, наближується до європейської та взагалі західної моделі права.

необхідність у розробці альтернативного підходу, який би сприяв досягненню максимально можливої економічної користі при збереженні рівноваги між екологічною та економічною системами;

твердження про необхідність формування національного космічного права за допомогою обстеження наявних наразі правових документів, що визначали організаційну структуру космічної галузі в минулому;

твердження про те, що поточна структура державних органів та установ в Україні, що відповідають за запобігання правопорушенням серед неповнолітніх та їх захист, не забезпечує належне дотримання їх прав;

твердження про те, що наявність війни викликає перенаправлення фінансових, людських та інших ресурсів на потреби безпеки та оборони, що ускладнює реалізацію проектів з впровадження новітніх технологій у сферу права;

необхідність у розробці інноваційних технологій з метою забезпечення їх доступності для всіх верств населення, у тому числі для людей з обмеженими можливостями та малозабезпечених груп;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в:

– *законотворчому процесі* – задля забезпечення теоретичних основ подальшого удосконалення та розробки змін до законів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють державно-правові відносини та торкаються таких галузей права як: екологічне, космічне, медичне, ювенальне право; для розвитку механізмів регулювання проблемних питань пов'язаних з цифровізацією і кібербезпекою, адвокатологією, та альтернативними методами врегулювання спорів;

– *науково-дослідницькій, освітній діяльності* – для покращення якості освіти, науково-методичної, науково-педагогічної роботи в сфері підготовки і викладання навчальних курсів; під час розробки певних розділів підручників і навчальних посібників з навчальних дисциплін: «Загальна теорія права та держави», «Проблеми теорії держави та права», «Адвокатура та сучасність», «Медичне права» та інш.;

Апробація результатів дисертації. загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», а також були оприлюднені та обговорювалися на таких національних та міжнародних науково-практичних конференціях: 1) Слюсаренко К. Р. Захист прав дітей в конфліктних та надзвичайних ситуаціях як напрям розвитку сучасної юриспруденції // Юридичні науки: проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 200 с.

Публікації. Основні положення й результати дисертації викладено у 5 публікаціях, з яких 4 наукові статті, що опубліковані у виданнях, які визнані Міністерством освіти і науки України як фахові з юридичних наук та в одних тез доповідях.

1) Слюсаренко К. Р. Розвиток національного космічного права як напрям сучасної юриспруденції. Право та державне управління. 2023. № 4. С 376 - 381. URL: DOI https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.50

2) Слюсаренко К. Р. Пошук нових напрямків розвитку юриспруденції: теоретичний та практичний вимір. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки». 2023. Том 34 (73). № 6. С. 240-244. URL: DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/39

3) Слюсаренко К. Р. Інформаційне право в епоху штучного інтелекту: виклики та перспективи розвитку сучасної юриспруденції. Держава та регіони. Серія ПРАВО. 2023 р., № 4(82). С. 208-205. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/4_2023.pdf

4) Слюсаренко К. Р. Альтернативні методи врегулювання спорів: пошук нових напрямів юриспруденції. Право і суспільство. 2024. №1. Том 2. С. 28-33. URL: DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.5

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації (українською та англійською мовами), вступ, трьох розділів які містять дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 229 сторінок, з яких основний зміст 166 сторінок, список використаних джерел (257 найменувань).

По закінченню доповіді Слюсаренко К.Р. присутніми поставлені такі запитання:

Професор кафедри загальної теорії права та держави, д.ю.н., Мельничук О.С. запитала:

«На вашу думку, чому досі не встановлено чіткого визначення «космічного простору» у міжнародному космічному праві?»

Слюсаренко К.Р. відповіла:

Відсутність чіткого визначення «космічного простору» у міжнародному космічному праві можна пояснити кількома чинниками.

По-перше, складність космічної діяльності та простору ускладнює їх юридичне визначення через їх унікальність та складність. Космічний простір

охоплює різноманітні області, такі як низька, середня та висока орбіти навколо Землі, а також міжпланетний простір, кожна з яких має свої особливі характеристики та правові виклики.

По-друге, визначення космічного простору пов'язане з питаннями суверенітету, який змінюється залежно від того, чи має місце низька або висока орбіта. У нижніх шарах космосу, що перетинають повітряний простір країн, існує суверенітет, тоді як у вищих шарах, які використовуються для супутникової навігації, зв'язку та спостережень, суверенітет відсутній.

Доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., Чувакова Г. М. запитала:

«Чи вважаєте ви, що на даний момент вирішення екологічних питань є актуальним?»

Слюсаренко К.Р. відповіла:

Воєнні дії спричиняють значні екологічні збитки, включаючи забруднення грунтів, водних ресурсів та повітря, руйнування природних ландшафтів та екосистем, а також знищення біорізноманіття. Ці наслідки мають довгостроковий вплив на здоров'я населення та екологічну стійкість регіону. Більше того, ефективне вирішення екологічних питань с критично важливим для відновлення після війни та забезпечення стійкого розвитку. Відновления природних ресурсів, рекультивація земель та очищения забруднених територій сприятимуть поліпшенню якості життя громадян і створять основу для сталого скономічного розвитку.

Таким чином, попри воєнні виклики, вирішення екологічних питань залишається пріоритетним завданням, оскільки екологічна безпека с невід'ємною складовою національної безпеки та добробуту громадян. Для цього рекомендується вже зараз почати розробку програми або стратегії відновлення екологічного стану України. Тому що питання екології завжди відходять на задній план, особливо під час війни.

Доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н. Антошина І. В.: «На основі вашого дослідження, які подальші напрями розвитку юриспруденції ви вважаєте довільними, і чому саме ці напрями?».

Слюсаренко К.Р. пояснила, що на основі проведеного дослідження можна виділити кілька доцільних напрямів розвитку юриспруденції

Адвокатологія є важливим напрямом для підвищення професійної етики, компетентності та ефективності адвокатів. Розвиток цього напряму сприяє кращій підготовці фахівців, що безпосередньо впливає на якість правової допомоги громадянам та захист їх прав.

Ювенальне право потребує особливої уваги через необхідність захисту прав дітей та підлітків, особливо зараз. Розвиток цього напряму сприяє створенню спеціалізованих інституцій та процедур, що забезпечують належний захист прав неповнолітніх, їх реабілітацію та соціальну інтеграцію. Та, найголовніше, не розглядає дітей як злочинців, а сприяє саме захисту та виявленню причини правопорушення

Цифровізація і кібербезпека стають все більш актуальними у зв'язку і зростанням ролі цифрових технологій у суспільстві. Цей напрям забезпечує правову основу для захисту інформаційних систем, персональних даних та протидії кіберзлочинності, що є ключовим для сучасної правової системи. Особливо, під час війни, коли ворог використовує всі засоби, щоб зашкодити нашій державі

Альтернативні методи вирішення спорів, такі як наприклад медіація, у свою чергу сприяють зменшенню навантаження на судову систему, зниженню витрат часу та коштів для сторін спору, а також забезпечують можливість досягнення взаємовигідних угод у позасудовому порядку. У подальшому хотілося б бачити розвиток медіації та її використання у всіх правових сферах. Також, пропонується взяти за увагу англійський приклад вирішення спорів - GAFTA. Це організація, яка займається захистом прав сторін у договорі, також арбітраж, який менше ніж за рік вирішує будь який спір. Впровадження цього механізму вирішило 6 питання про незадоволення строками вирішення спорів в національних судах.

Доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., Ковбасюк С.В. запитав:

«Які, на вашу думку, існують виклики та перспективи розвитку адвокатури в рамках реформування правової системи України?»

Слюсаренко К.Р. пояснила:

По-перше, одним із викликів є необхідність забезпечення незалежності адвокатів та їхньої професійної діяльності від впливу зовнішніх чинників. Це передбачає створення ефективних механізмів захисту прав та свобод адвокатів, а також забезпечення їхньої безпеки під час виконання професійних обов'язків. З таким гострим питанням, як мобілізація, питання захисту прав і свобод адвокатів, да і не тільки, обмежується чинним законодавством. Проте, варто відзначити, що ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» добре виконує своє завдання, а саме визначає правовий статус адвоката, наприклад.

По-друге, потрібно сприяти підвищенню якості юридичної освіти та підготовки майбутніх адвокатів. Це може включати в себе реформування навчальних програм, впровадження нових методик навчання, а також забезпечення доступності професійної підготовки для широкого кола студентів. З цим добре справляється НААУ. Впровадження обов'язкових курсів підвищення кваліфікації для діючих адвокатів, проведення різноманітних заходів для науковців та студентів, проведення навчання онлайн це максимальна доступність та однозначне підвищення якості.

Щодо перспектив розвитку, важливим є розширення функцій та повноважень адвокатів, зокрема у напрямку захисту прав громадян перед державними органами та участі в правозахисних процесах на міжнародному рівні. Також потенційними перспективами вдосконалення механізмів надання С безкоштовної правової допомоги та розвиток альтернативних методів вирішення спорів з участю адвокатів.

Доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н., Рязанов М.Ю. запитав:

«Чи можна стверджувати, що цифрова сфера має практичне застосування в юриспруденції, чи її використання обмежується суто теоретичними аспектами?»

Слюсаренко К.Р. Цифрова сфера має значне практичне застосування в юриспруденції України, виходячи далеко за межі теоретичних аспектів. Інтеграція цифрових технологій у правову практику включає різноманітні інструменти та методи, що підвищують ефективність і доступність правосуддя. Електронне судочинство, яке охоплює подання документів, проведення судових засідань та винесення рішень у електронному форматі, значно спрощує та прискорює судові процеси в Україні. Система "Електронний суд" сприяє зменшенню витрат, підвищенню прозорості та доступності судових послуг. Цифрові інструменти для збору та аналізу доказів, зокрема електронні бази даних і системи аналізу великих обсягів даних, дозволяють ефективніше управляти інформацією та виявляти важливі деталі для справ.

Доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н. Тіщенко Ю.В. запитала:

«На вашу думку, які є переваги та недоліки онлайн-медіації в порівнянні з традиційними методами вирішення спорів?»

Слюсаренко К.Р. відповіла, що однією з переваги неформальність та гнучкість процесу, яка сприяє більш відкритому спілкуванню та компромісу. Також значні економії часу та коштів, оскільки сторонам не потрібно подорожувати до місця медіації. Онлайн-медіація є більш доступною, особливо для людей з обмеженою мобільністю або проживаючих у віддалених районах. Крім того, вона може здійснюватися за допомогою різних платформ, що забезпечує вибір найбільш зручного варіанту для сторін.

З іншого боку, до недоліків онлайн-медіації відносяться технічні проблеми, такі як проблеми з підключенням до Інтернету або програмним забезпеченням, що можуть ускладнити проведення процесу. Відсутність особистого контакту може ускладнити сприйняття мови тіла та невербальних сигналів, що може призвести до непорозумінь. Також важливо забезпечити конфіденційність інформації, обговорюваної під час онлайн-медіації. Деякі справи, такі як складні фінансові питання або справи, пов'язані з опікою над дітьми, можуть виявитися складнішими для вирішення через онлайн-медіацію.

Доцент кафедри загальної теорії права та держави, к.ю.н. Личко В.С. задала питання:

«На вашу думку, які довгострокові юридичні виклики очікують Україну після війни у контексті адаптації до нових соціальних умов?»

Слюсаренко К.Р. пояснила, якщо розглядати це питання у практичному аспекті, то по-перше не відповідальність за воєнні злочини. Розслідування, переслідування та притягнення осіб до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності буде великим викликом. Збір доказів, забезпечення

справедливого юридичного процесу та можливе навігування міжнародними судами, такими як Міжнародний кримінальний суд, потребуватиме значних ресурсів і міжнародної співпраці.

Відбудова інфраструктури, житла та бізнесу, що були зруйновані під час війни, стане величезним завданням. Потрібні будуть правові рамки для визначення відповідальності за витрати на відновлення, розподілу репарацій від Росії та вирішення питань власності в районах, постраждалих від війни

Також, мільйони українців були внутрішньо переміщені або виїхали за кордон як біженці. Потрібно встановити юридичні шляхи для повернення виселених осіб додому, повернення прав на власність та доступ до соціальних послуг. Крім того, Україні потрібно буде вирішувати завдання інтеграції повертаючихся біженців та керувати можливими довгостроковими міграційними потоками.

Балансування потреби в безпеці з виконанням правових норм та демократичних процесів стане важким завданням. Україні може бути необхідно вирішувати потенційні обмеження, введені під час воєнного стану, і забезпечити плавний перехід до повного демократичного функціонування.

Після відповідей на запитання виступив **науковий керівник** – професор кафедри загальної теорії права та держави, д.ю.н., професор **Завальнюк Володимир Васильович.**

Науковий керівник зазначив, що в цілому дисертантці вдалося повністю виконати поставлені завдання дослідження завдяки використанню принципів теоретико-пізнавальної діяльності, дослідницьких підходів та методів, зокрема таких спеціальних юридичних методів як: історико-правовий, системно-функціональний, формально-логічні методи, порівняльний метод, інноваційній, міждисциплінарний, компаративістський, цивілізаційний, герменевтичний, . Комплексне застосування цих методів забезпечило повноту та об’єктивність положень, наведених у дисертаційному дослідженні. З метою отримання достовірних і об’єктивних результатів дослідження усі методи використовувалися у взаємозв’язку та взаємозалежності.

Дисертація має наукову новизну, оскільки в ній розглянуто становлення нових направлень української юриспруденції, у якому не лише розкрито теоретичний аналіз сучасного етапу української юриспруденції, а й перспективи розвитку сучасних напрямків української юриспруденції, таких як цифровізація і кібербезпека, розвиток екологічного права, космічне право, розвиток адвокатології як науки в українській юриспруденції, інноваційність в альтернативних методах врегулювання спорів, біоправо, преспективи розвитку ювенального права в сцчасних умовах.

Також авторкою обумовлено, що напрямків еволюції національної правової системи в контексті впливу глобалізаційних процесів. До них

віднесено визнання принципу верховенства права та важливості прав людини, акцентування уваги на ролі нормативно-правових актів у системі правових джерел, кодифікації законодавства, формування нових галузей права, зближення публічного та приватного права, а також впровадження європейських правових стандартів у процеси нормотворчості та правозастосування.

Зазначається, що у зв'язку з воєнним станом правова система повинна лишатися цілісною, що становить основу для функціонування держави з метою забезпечення правової свободи особи. Це передбачає, перш за все, забезпечення та захист прав та свобод особи та громадянина у будь-яких надзвичайних ситуаціях.

Виникає необхідність у створенні механізмів забезпечення відповідності правових норм сучасним тенденціям. У зв'язку з цим під час дослідження запропоновано ряд заходів, які покликані підвищити ефективність правової освіти та правової грамотності населення, зміцнити міжнародне співробітництво у сфері адаптації до глобальних правових стандартів, покращити становище судочинства та боротьбу з корупцією у правовій системі.

Слюсаренко К.Р. повністю виконано індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план. У процесі роботи з підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи Слюсаренко К.Р. проявила себе як наполеглива та здібна дослідниця. На належному рівні та своєчасно виконувала індивідуальний навчальний план, має високі оцінки.

Науковим керівником зазначено, що дисертація Слюсаренко К.Р. «Становлення нових направлень української юриспруденції», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

У **обговоренні** дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Мельничук О. С. зазначила, що на с. 4. «юриспруденція, як ключова складова духовної культури суспільства…» Краще було написати, що юриспруденція може бути складовою правової культури, а не духовної; с. 22. «Розглядаючи юриспруденцію як науку, що розвивається на основі сучасних теорій психології, соціології, політології та інших галузей знань…» Краще не на основі, а з урахуванням. У методи дослідження краще додати ще підходи – інноваційний, міждисциплінарний, компаративістський, цивілізаційний, герменевтичний (коментаторська діяльність) та розписати їх застосування. Вказала, що дисертаційне дослідження Слюсаренко К.Р. може бути рекомендоване до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Чувакова Г.М. Щодо об'єкта дослідження, то може краще так: інституційні, практичні та теоретичні

передумови існування парадигми сучасного та майбутнього права. Щодо «уперше». Зробити менш пунктів, це дуже багато для кандидатської дисертації. По тексту йде іноді «закон», іноді «правова база». Оберіть щось одне. Зазначені напрямки розвитку біоюриспруденції, але у тексті дисертації ці ідеї мають поверхневий опис. Зазначені переваги освітньої платформи Prometheus – це звісно цікаво, але не має сенсу виносити це як «уперше». Щодо «удосконалено». П.3 – мова має йти про удосконалення взагалі космічного права як галузі та напрямку розвитку юриспруденції, а не про окремі підходи. Розділ 1.1. Дуже об'ємна назва розділу. Доцільно її звузити мабуть до «Ретроспективний погляд на розвиток юридичної науки»? Стосовно літератури. На деякі джерела можливо знайти біль сучасні аналоги. Вказала, що дисертаційне дослідження Слюсаренко К.Р. може бути рекомендоване до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Ковбасюк С. В. Прискорення змін у суспільному житті породжує необхідність актуалізації юриспруденції, формування нових напрямів у дослідженні держави і права. Представлена робота є спробою узагальнення основних напрямів модернізації сучасної юридичної науки і практики, і є завершеним дослідженням у цій сфері. Однак слід також звернути увагу на певні дискусійні моменти дисертаційного дослідження.

Загальним зауваженням по роботі є те, що автор не розкрив як саме українська юриспруденція адаптується до становлення нових галузей права та нових сфер юридичної діяльності. Також автор в дисертаційному дослідженні фактично ототожнює розвиток системи права і розвиток юриспруденції.

Необхідно скорегувати об'єкт і предмет дослідження. На мою думку об'єктом дослідження варто визначити становлення та розвиток української юриспруденції. Предмет дисертаційного дослідження варто викласти наступним чином: Інституалізація нових напрямів в теорії і практиці української юриспруденції.

Необхідно переглянути новизну дисертаційного дослідження, особливо пропозиції які запропоновані вперше.

В підрозділі 1.2 напевно варто було б розглянути теоретичні праці видатних українських юристів і їх внесок у становлення української юриспруденції. У підрозділі 1.2 варто визначити основні підходи в дослідженні становлення та розвитку юриспруденції. В підрозділі 1.3. напевно варто було б звернутися до питання акультурації та рецепції як механізмів адаптації правової системи та юриспруденції до процесів глобалізації.

На мою думку в розділі 2 варто зменшити кількість підрозділів. В підрозділі 2.1 варто визначити як юриспруденція повинна адаптуватися до цифровізації, як можна визначити поняття кібербезпека, кіберзлочин, кібератака, кіберзагроза. Тобто визначити напрями розвитку понятійно-категоріального апарату юриспруденції. Також варто визначити як розвиток нових галузей права впливає на теоретичну юриспруденцію.

Вказані зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Дисертаційна робота відповідає вимогам, що пред'являються до робот такого роду і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Антошина І. В., яка зазначила, що представлена робота є структурованою, обґрунтованою, висновки даної роботи розкривають усі поставленні завдання. Об'єктом дослідження виступає інституційна та практична реалізація нових підходів української юриспруденції. Може доцільним було б визначити об'єкт як: правова реальність, яка обумовлена становленням нових напрямків в української юриспруденції. Предметом дослідження є процес формування, розвитку та впровадження нових юридичних напрямків, які виникають у сфері права в Україні. Доцільним було б коректування формулювання предмета дослідження згідно до теми дисертаційного дослідження. (в предметі дослідження відсутнє словосполучення українська юриспруденція, яка заявлена у темі дисертаційного дослідження). Методологічну основу дослідження окрім методів доцільно було б доповнити підходами (діалектичний, герменевтичний, міждисциплінарний та ін.., розкрити їх застосування). Автору необхідно визначитись з співвідношенням понять «юриспруденція» та «юридична наука». В роботі ці терміни використовуються як взаємозамінюючи та тотожні.

В підрозділі 3.2. Прогнози щодо майбутнього розвитку юриспруденції в Україні. Коректнішим було б замінити «прогнози» на «перспективи». Додала, що дисертаційне дослідження Слюсаренко К.Р. на тему «Становлення нових направлень української юриспруденції» може бути рекомендоване до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Тіщенко Ю.В. Дисертаційне дослідження Слюсаренко Катерини Романівни «Становлення нових направлень української юриспруденції» на здобуття ступеня доктора філософії справляє приємне враження. В роботі всебічно і концептуально розглянуто та проаналізовано шляхи формування, розвитку та впровадження нових юридичних напрямків, які виникають у сфері права в сучасній Україні.

Методологічно обґрунтованим є використання класичних і сучасних методів наукового пізнання.

Щодо зауважень, то, по-перше, об'єктом дослідження автор визначила інституційну та практичну реалізацію нових підходів української юриспруденції, предметом - процес формування, розвитку та впровадження нових юридичних напрямків, які виникають у сфері права в Україні. Але хотілось би більш чітко визначити предмет та об'єкт дослідження. Так, у якості об'єкту визначити зміст і напрямки української юриспруденції, а предмет дослідження зазначити як становлення нових направлень української юриспруденції.

По-друге, в роботі методологічно обґрунтованим є використання класичних і сучасних методів наукового пізнання. Але не згадано і не

визначено інших складових методології - перш за все принципів та підходів, які використані в роботі.

По-третє, у підрозділ 1.3 «Глобалізація як фактор змін в українській юриспруденції» можна додати ще інші фактори, які впливають на зміни в українській юриспруденції, наприклад, такі як інформациалізація та інформаційні технології, інтеграційні процеси, індивідуалізація, адже, глобалізація - це не єдиний фактор змін в українській юриспруденції. Е висновках не знайшло відображення вирішення завдання: «виокремити можливості покращення системи ювенального права з метою забезпечення ефективного захисту прав неповнолітніх», тому пропозиції щодо його вирішення потрібно додати.

Але вказані зауваження не впливають на загальне позитивне враження, яке справляє дисертаційне дослідження Слюсаренко Катерини Романівни. Завдання, поставлені у дослідженні, вирішені, а тому його мета досягнута. Робота є методологічно і концептуально обґрунтованим актуальним дослідженням, яке дозволить розширити та поглибити вивчення нових напрямків української юриспруденції, а тому я вважаю, що дисертацію К.Р. Слюсаренко можна рекомендувати до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

УХВАЛИЛИ:

Затвердити такий висновок щодо дисертації Слюсаренко К.Р.

Узагальнюючи результати обговорення, дисертацію Слюсаренко К.Р. «Становлення нових направлень української юриспруденції» можна рекомендувати до захисту.

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні вирішили запропонувати такий

ВИСНОВОК
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Слюсаренко Катерини Русланівни на тему «Становлення нових направлень української юриспруденції», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана на кафедрі загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 2 грудня 2020 року).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор Завальнюк В.В.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувачка зазначає, що механізми для вдосконалення юридичної науки напряму залежать від процесів, що

відбуваються у нашій державі. Варто наголосити, що перелік функцій та завдань юриспруденції з часом тільки зростає. Особливо добре це можна спостерігати під час застосування правових норм з метою розв'язання конфліктних ситуацій між членами суспільства. Змістовна правотворчість, розробка необхідних для формування юридичної науки визначень, систематизація правових матеріалів будуть марними, якщо оминати дослідження історичних аспектів, не брати до уваги соціальні, економічні та політичні події. Безперечно, будь-яке наукове пізнання можна визначити як завершену дію, проте варто пам'ятати, що теорія є цілісною лише тоді, коли вона використовується для вирішення актуальних питань практичного життя. Беручи до уваги динамічний розвиток сучасного суспільства, дослідження теоретико-методологічних основ юриспруденції виходить за рамки звичного аналізу законів і правових норм. Українська юриспруденція, як і будь-яка інша, не може існувати в ізоляції від світових тенденцій та методологічних досягнень. Сучасна юриспруденція потребує глибокого та всебічного розуміння принципів існування та функціонування правової системи в умовах складних викликів та трансформацій. Розглядаючи юриспруденцію як науку, що розвивається з урахуванням сучасних теорій психології, соціології, політології та інших галузей знань, можна прослідкувати за впливом на розвиток правової системи таких процесів як суспільні, економічні та політичні процеси.

Один із процесів, що заполонив майже всі сфери життєдіяльності суспільства є процес глобалізації. Як досить обширне поняття, воно ввібрало в себе всі можливі характеристики сучасних економічних, політичних, торгівельних, фінансових, міграційних, комунікаційних, соціальних, транспортних, трудових та інших процесів. До того ж це процес, який проявляється у всіх сферах цивілізації, зокрема в матеріальній, організаційній та гуманітарній сферах, тому що життя і розвиток одних складових частин світу буде неможливим без інших. Сьогодні глобалізація стала об'єктом дослідження у юридичній науці через безспірний вплив на правові системи держав. Даний вплив спостерігається під час адаптації національного законодавства до міжнародного, уніфікації чинного національного законодавства, а також під час надання пріоритетності міжнародного законодавства над національним.

Шляхи для розвитку актуальних напрямків української юриспруденції варто розглядати як напрямки або ж області, в яких можливе подальше удосконалення правової науки в нашій державі. Ці перспективи неодмінно повинні відповідати суспільним потребам, та бути пов'язаними з технологічними змінами, глобальними тенденціями та іншими факторами, що впливають на правову систему країни. Цифровізація і кібербезпека, екологічне та космічне право, адвокатологія, інноваційність в альтернативних методах врегулювання спорів, медичне право, а також розвиток ювенального права – це ключові аспекти, що вимагають прискіпливої уваги та дослідження в теперішніх умовах існування людства.

Швидкий розвиток і поширення цифрових технологій, таких як штучний Інтелект, блокчейн, та інші, трансформують сфери життя і поширюють нові

правові виклики, які потребують вирішення. Мережа Інтернет, надаючи безліч можливостей для збирання та обробки персональних даних, в той же час породжує проблеми із збереженням приватності користувачів. З кожним роком збільшується кількість кібератак, разом з тим кіберзлочинці стають більш винахідливими, що створює необхідність у зміцненні захисту інформації та даних за допомогою певних правових механізмів. Цифрові технології не мають кордонів, у зв'язку з цим проблемні аспекти, що виникають у даній сфері потребують співробітництва на міжнародному рівні та погодження правових норм між країнами у світі.

Екологічне право є важливою галуззю права, яка стає все більш актуальною в умовах зростання екологічних викликів та потреб у сталому розвитку суспільства. Значна кількість екологічних проблем мають глобальний характер і вимагають спільних зусиль всіх країн для їх вирішення. Дослідження цієї теми допоможе розробити дієві правові механізми для збереження довкілля та сприятиме збалансованому використанню природних ресурсів з метою захисту навколишнього середовища. Поряд з тим метою реалізації на практиці науково-технічного та виробничого потенціалу космічної галузі є забезпечення соціальних, економічних, культурних потреб суспільства на належному рівні. На разі можна говорити про певну невідповідність між ситуацією, яка виникає під час здійснення практичної космічної діяльності та її нормативно-правовим забезпеченням, що вказує на важливість вдосконалення системи державного регулювання діяльності у сфері дослідження космічного простору.

В Україні відбувається постійний розвиток правової системи, саме тому впровадження сучасних технологій та інновацій у правову практику потребує наявності адвокатів, які володіють відповідними знаннями та навичками. Адвокатологія, в свою чергу, сприяє забезпеченню доступу до правосуддя та зміцненню правової культури в суспільстві. Разом з цим, сучасна система правосуддя, в певній мірі характеризується тим, що не в змозі тривалий час вирішити спір, і як наслідок формує загальний стан конфліктності. В цьому контексті використання альтернативних методів вирішення спорів буде значною мірою результативнішим і вигіднішим для сторін спору та створить реальні можливості для подальшої конструктивної співпраці між сторонами на основі порозуміння.

Наразі до пріоритетних напрямів провадження державної політики також відносять проведення фундаментальних медичних досліджень та запровадження новітніх біотехнологій. Біоправо, включаючи сукупність норм, що відповідають за регулювання відносини у сфері досліджень біоетики, торкається деяких складних і делікатних питань, таких як: евтаназія, аборт, застосування допоміжних репродуктивних технологій, генетична інженерія, трансплантація. З огляду на те, що неможливо розглядати всі вище зазначені питання тільки на підставі юридичних нормативних актів, то на сьогоднішній день постає необхідність формування біоюридичної складової біоетики. З виробленням такої позицій варто чітко окреслити роль людини у суспільстві та переосмислити саме поняття життя та його абсолютної цінності.

В сучасному світі значна увага приділяється правовому захисту прав та інтересів дітей і підлітків. Розвиток ефективної системи ювенального права сприятиме зменшенню ризику викривлення правопорушень серед молоді, тобто дасть можливість не лише застосовувати покарання як такі, а спрямовуватиме вектор уваги на соціальну реабілітацію неповнолітніх, сприяючи їхньому поверненню до суспільства як повноцінних громадян. Створення ефективної та доступної системи неодмінно враховує особливості розвитку дітей та підлітків, їхні потреби та індивідуальні характеристики.

Актуальність теми дослідження підвищується також з огляду на те, що протягом останніх років в Україні почали відбуватися значні трансформаційні процеси, активізація яких тільки посилилася з початком повномасштабного вторгнення. Забезпечення захисту прав людини під час воєнних конфліктів становить складну проблему, що вимагає високого рівня уваги та розробки спеціалізованих заходів. Деякі з них вже реалізовані, проте решту слід впроваджувати відповідно до чинного законодавства.

Виникнення таких технологій, як штучний інтелект, біг-дата, кібербезпека та інші, вимагає розробки та впровадження відповідного правового регулювання для захисту приватності, безпеки та свободи особи в цифровому просторі. Натомість, зміни в соціальних структурах, такі як демографічні та економічні зрушення, міграційні процеси, зміни у структурі сім'ї та інші, впливають на потреби суспільства у захисті прав та створенні нових форм правового регулювання, які враховували б ці зміни та забезпечували соціальну справедливість та рівноправ'я.

До того ж для успішної інтеграції та виконання міжнародних зобов'язань необхідно розробляти та впроваджувати механізми гармонізації законодавства, підвищувати кваліфікацію працівників правової галузі та зміцнювати інституційні механізми контролю за дотриманням міжнародних стандартів. Дотримання глобальних правових стандартів є ключовим фактором для забезпечення справедливості, законності та дотримання прав людини на всіх рівнях.

На основі цього, змістовне дослідження і виявлення напрямків розвитку сучасної української юриспруденції, розроблення на цій основі пропозицій щодо можливості її удосконалення в теоретичному та практичному аспекті окреслюють наукову важливість і необхідність проведення подальших розробок цього питання.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали наукові розробки таких українських і зарубіжних авторів, як: Андрейцев В.І., Бабкін В.Д., Бабкін В.Д., Бакаянова Н.М., Балинська О.М., Бентовска М., Бласцзак Л., Вартяк Л., Вернадський В.І., Вишневський О.С., Войтович Л.В., Гмурзунска Є., Гончаренка В.Д., Горобець К.В., Городовенко В.В., Грушевський М., Давидченко Т., Данильян О.Г., Дєгтяр О.А., Дзьобань О.П., Долинська М.С., Дорошенко Д., Івор Норман Річард Давіес, Йасескова Г., Кєдрова Н. А., Конвіт М., Корчевська А.Р., Костицький В.В., Крапивін Є., Кремень В.Г., Крестовська Н.М., Крижевський А.В., Лавровська І., Леву Е., Ляшенко В.І., Малишева Н.Р.,

Мачужак Я., Морек Р., Негропонте Н., Оборотов Ю. М., Окладна М.Г., Пархоменко Н.М., Паул Карл Феєрабенд, Пашком В.М, Подковенко Т., Порат М., Пустовіт С.В., Рене Д., Сацький П.В., Ситько О.М., Скакун О. Ф., Сорочан С.Б., Токарчик Р. А., Удовяка Л.Г., Франк С.А., Франсцелла Й., Фурса С.Я., Харитонов Є.О., Харчук В., Хвесик М.А., Шемшученко Ю.С., Шинкарук В.І., Шишко В.В., Яновська О.Г.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми: «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 р.р. (державний реєстраційний номер 0122U000266), а також в рамках плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» – «Право і держава XXI століття: генезис, сучасність, перспективи» на 2021-2025 р.р.

Мета і завдання дисертаційного дослідження. Відповідно до встановленого об'єкта (правова реальність, яка обумовлена становленням нових напрямків в українській юриспруденції) й предмета дисертаційного дослідження (інституалізація нових напрямів в теорії і практиці української юриспруденції) його **метою** є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку української юриспруденції, зокрема аналізі теоретико-методологічних основ юриспруденції з урахуванням впливу глобальних тенденцій, вивченні нових напрямків вдосконалення правової науки в Україні, а також формуванні рекомендацій щодо адаптації правової системи до нових соціальних та технологічних умов.

Для досягнення зазначеної мети вирішувалися такі завдання:

провести аналіз становлення української юриспруденції та її еволюції;

розглянути теоретичні основи та методологічні підходи, що використовуються у контексті сучасних викликів юридичної науки;

дослідити вплив процесів глобалізації на юридичну науку та їхнє значення для правової системи;

визначити основні проблемні аспекти, пов'язані із захистом прав громадян у цифровому середовищі, а також з питаннями кібербезпеки та протидії кіберзлочинності;

виявити стан міжнародного та національного законодавства з питань охорони навколишнього середовища та регулювання екологічних процесів;

окреслити ключові напрями розвитку національного космічного права, враховуючи технологічний прогрес та зміни в міжнародному середовищі;

розкрити особливості розвитку адвокатології як нового напрямку в українській юриспруденції та відобразити роль адвокатів у правовій системі й їх впливу на забезпечення прав і свобод громадян;

охарактеризувати можливості застосування альтернативних методів під час врегулювання спорів та конфліктних ситуацій;

проаналізувати формування правового регулювання у сфері біоетики, як на міжнародному рівні, так і на національному;

виокремити можливості покращення системи ювенального права з метою забезпечення ефективного захисту прав неповнолітніх;

визначити основні проблеми та виклики, які стоять перед правовою системою України у контексті сучасних соціальних та технологічних трансформацій; АБО розробити стратегії та концепції адаптації української правової системи до нових соціальних та технологічних умов;

сформувати рекомендації щодо стратегічних кроків та заходів, необхідних для забезпечення розвитку юриспруденції в Україні.

Методи дослідження. Методологічна основа дисертаційної роботи визначена її метою, завданнями, об'єктом та предметом. У дисертаційному дослідженні застосовується різноманітні загальнотеоретичні і спеціально-наукові методи пізнання.

Зокрема, використовувалися такі методи пізнання: метод абстрагування - для відокремлення основних ідей, концепцій та принципів, які лежать в основі нових напрямків української юриспруденції (розділ 2); для формування загальних висновків щодо розвитку нових напрямків української юриспруденції на основі аналізу конкретних даних та досліджень (розділ 2); метод аналізу - для дослідження сучасного стану української юриспруденції, ідентифікації наявних проблем та тенденції розвитку (розділ 1, 2, 3); для виявлення недоліків та прогалин у наявних дослідженнях та законодавстві, що може визначити напрямки подальших досліджень (розділ 1, 2, 3); метод дедукції та індукції - для формулювання та перевірки теорій щодо становлення нових напрямків української юриспруденції, а також для аналізу конкретних фактів та випадків з метою узагальнення загальних висновків (розділ 2); історико-правовий метод - для виявлення ключових етапів та переломних моментів в історії правової системи України, а також з'ясування чинників, що впливали на її розвиток (підрозділ 1.1, розділ 1); для відображення етапів розвитку цифрових технологій в Україні (підрозділ 2.1, розділ 2); метод моделювання - для опису потенційних шляхів розвитку української юриспруденції, враховуючи соціальні, економічні, політичні та технологічні тенденції (розділ 2, 3); для визначення пріоритетів та прогнозувань пов'язаних з подальшим розвитком української юриспруденції та розробки відповідних політичних і правових заходів (розділ 3); метод синтезу - для з'ясування сформульованого в дисертаційному дослідженні наукового завдання в цілому (розділи 1, 2, 3); формально-логічний метод - для окреслення ключових понять юридичних конструкцій та для загального розуміння понятійних категорій (розділи 1, 2); системно-функціональний - для наголошення на необхідності подальшого вдосконалення чинного законодавства України щодо актуальних напрямків розвиту юриспруденції (розділ 2, 3); порівняльний метод - для зіставлення міжнародного-правового регулювання питань, пов'язаних з розвитком юриспруденції, з чинним національним законодавством (розділ 2); інноваційний – для опису штучного інтелекту з позиції взаємодії як з

самостійним суб'єктом (підрозділ 2.1), міждисциплінарний – для опису зв'язку юриспруденції з не юридичними науками (підрозділи 2.2., 2.3, 2.6), компаративістський – для порівняння національного та міжнародного законодавства (розділ 2), цивілізаційний – для дослідження впливу радянської правової системи на сучасну українську (розділи 1, 2), герменевтичний – для формування науково обґрунтованих висновків та рекомендацій для подальшого розвитку правової доктрини у відповідних сферах (розділи 2, 3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дане дослідження є першою науковою працею, в якій сформульовано комплексний та систематизований погляд на сучасні та перспективні напрямки розвитку та вдосконалення української юриспруденції. Беручи до уваги розв'язання зазначеного наукового завдання, слід запропонувати наступні висновки і пропозиції:

уперше:

доведено, що екологічна безпека як напрям є не тільки складовою екологічної політики, але й ключовою складовою системи національної безпеки, що потребує ретельної правової бази;

зазначено, що процес приватизації космічної діяльності потребує від сучасної юриспруденції розробки та впровадження ефективних механізмів регулювання діяльності приватних компаній у космосі з метою забезпечення безпеки, відповідності міжнародним нормам та принципам космічного права, а також збереження космічного середовища;

зазначено що в сфері біоюриспруденції формуються самостійні напрями розвитку біоправа, а саме: саматологія, танатологія, перинатологія.

запропоновано ідею створення ювенальних судів, де неповнолітній розглядається як суб'єкт реабілітації, спрямованої на запобігання повторним порушенням закону;

обґрунтовується необхідність використання електронних засобів комунікації та штучного інтелекту адвокатами з метою покращення взаємодії з клієнтами, а також для прогнозування результатів розгляду справи задля вироблення найкращої стратегії захисту прав індивідів.

удосконалено:

розуміння, що методологія пізнання в галузі юриспруденції включає в себе систематизовану колекцію філософських і наукових теорій, концепційних моделей, методологічних принципів, парадигм і методів, а дослідники та практикуючі юристи можуть обирати між наявними доктринами та теоріями, вибирати принципи та методи пізнання, розроблені на їх основі, і застосовувати їх у своїй діяльності;

на підставі аналізу реалій сьогодення розуміння впливу інновацій на усю сферу права, що утворюють нові можливості та виклики, які потребують уважного аналізу та адаптації законодавства до швидкоплинних умов;

розуміння перспектив для подальшого розвитку альтернативних методів врегулювання спорів, що базуються на інноваційних практиках. Наприклад, застосування алгоритмів машинного навчання може сприяти автоматизації процесів вирішення конфліктів, а використання блокчейн-технологій може забезпечити безпеку та недоторканість електронних доказів;

рекомендаційні положення пов'язані з підвищенням ефективності правової освіти та правової грамотності населення, потреба в яких виникає у зв'язку з низьким рівнем освіченості української молоді в правовому середовищі;

заходи, які необхідно здійснити задля зміцнення міжнародного співробітництва у сфері адаптації до глобальних правових стандартів;

дістали подальшого розвитку:

твердження, що вітчизняна юриспруденція, як у теоретичному, так і у нормативному вираженні, а також у практичному застосуванні права та законодавства, наближується до європейської та взагалі західної моделі права.

необхідність у розробці альтернативного підходу, який би сприяв досягненню максимально можливої економічної користі при збереженні рівноваги між екологічною та економічною системами;

твердження про необхідність формування національного космічного права за допомогою обстеження наявних наразі правових документів, що визначали організаційну структуру космічної галузі в минулому;

твердження про те, що поточна структура державних органів та установ в Україні, що відповідають за запобігання правопорушенням серед неповнолітніх та їх захист, не забезпечує належне дотримання їх прав;

твердження про те, що наявність війни викликає перенаправлення фінансових, людських та інших ресурсів на потреби безпеки та оборони, що ускладнює реалізацію проектів з впровадження новітніх технологій у сферу права;

необхідність у розробці інноваційних технологій з метою забезпечення їх доступності для всіх верств населення, у тому числі для людей з обмеженими можливостями та малозабезпечених груп;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в:

– *законотворчому процесі* – задля забезпечення теоретичних основ подальшого удосконалення та розробки змін до законів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють державно-правові відносини та торкаються таких галузей права як: екологічне, космічне, медичне, ювенальне право; для розвитку механізмів регулювання проблемних питань пов'язаних з цифровізацією і кібербезпекою, адвокатологією, та альтернативними методами врегулювання спорів;

– *науково-дослідницькій, освітній діяльності* – для покращення якості освіти, науково-методичної, науково-педагогічної роботи в сфері підготовки і

викладання навчальних курсів; під час розробки певних розділів підручників і навчальних посібників з навчальних дисциплін: «Загальна теорія права та держави», «Проблеми теорії держави та права», «Адвокатура та сучасність», «Медичне права» та інш.;

Апробація результатів дисертації. загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», а також були оприлюднені та обговорювалися на таких національних та міжнародних науково-практичних конференціях: 1) Слюсаренко К. Р. Захист прав дітей в конфліктних та надзвичайних ситуаціях як напрям розвитку сучасної юриспруденції // Юридичні науки: проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 200 с.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Слюсаренко К. Р. Розвиток національного космічного права як напрям сучасної юриспруденції. *Право та державне управління.* 2023. № 4. С 376 - 381. URL: DOI https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.50

2. Слюсаренко К. Р. Пошук нових напрямків розвитку юриспруденції: теоретичний та практичний вимір. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки».* 2023. Том 34 (73). № 6. С. 240-244. URL: DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/39

3. Слюсаренко К. Р. Інформаційне право в епоху штучного інтелекту: виклики та перспективи розвитку сучасної юриспруденції. *Держава та регіони. Серія ПРАВО.* 2023 р., № 4(82). С. 208-205. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/4_2023.pdf

4. Слюсаренко К. Р. Альтернативні методи врегулювання спорів: пошук нових напрямів юриспруденції. *Право і суспільство*. 2024. №1. Том 2. С. 28-33. URL: DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.5

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації:

5. Слюсаренко К. Р. Захист прав дітей в конфліктних та надзвичайних ситуаціях як напрям розвитку сучасної юриспруденції // Юридичні науки: проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 200 с.

Характеристика особистості здобувача. К.Р. Слюсаренко має другий (магістерський) рівень вищої юридичної освіти. У 2018 році закінчила Національний університет «Одеська юридична академія» та отримала диплом за ступенем вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 081 «Право». У 2020 році закінчила магістратуру Національного університету «Одеська юридична академія», здобула кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр, спеціальність «Право». У 2020 році – аспірантка кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» денної форми навчання. Володіє українською та англійською мовами. Має 4 наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України. Додатково положення дослідження відображені у 1 тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота є власним авторським дослідженням, у якому наукові положення, висновки та пропозиції обґрунтовано самостійно в результаті опрацювання значної кількості джерел монографічного, нормативно-правового, правозастосовного характеру, в тому числі судової практики та зарубіжного досвіду.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

У результаті попередньої експертизи дисертації Слюсаренко К.Р. та повноти основних результатів дослідження

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Слюсаренко Катерини Русланівнина тему «Становлення нових направлень української юриспруденції», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017

р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії **з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Слюсаренко Катерини Русланівнина тему «Становлення нових направлень української юриспруденції», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Слюсаренко Катерини Русланівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Слюсаренко Катерини Русланівнина тему «Становлення нових направлень української юриспруденції» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Слюсаренко Катерини Русланівнина тему «Становлення нових направлень української юриспруденції», зокрема:

1. Голова ради — Мельничук Ольга Степанівна, д.ю.н., професор, професор кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

Рецензенти:

2. Антошина Ірина Володимирівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія»;

3. Дудник Руслана Миколаївна, к.ю.н., асистент кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

Офіційні опоненти:

4. Матвєєва Лілія Георгіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Одеський державний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри теорії та історії держави і права;

5. Ткаля Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, в.о. завідувача кафедри конституційного та адміністративного права і процесу юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 13; проти – немає; утримались – немає.

Головуюча на засіданні,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальної
теорії права та держави
Національного університету
«Одеська юридична академія», **Ольга МЕЛЬНИЧУК**

Секретар на засіданні
лаборант кафедри загальної
теорії права та держави
Національного університету
«Одеська юридична академія» **Анна ОНОШКО**